

ПРОВАЛ ПОЛІТИКИ ІНТЕГРАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Олійник А. Ю.

Вступ

Доволі дискусивно і амбіційно пробувати трактувати історію (чергової) російсько-української війни 2014–20 рр. як логічне продовження війн з сусідньою Росією або як наслідок розпаду східного блоку із збереженням вирішального плану Москви на всі процеси, які надалі відбувалися у навколишніх регіонах. Можна навести багато аргументів «за» і «проти» таким позиціям, але вважатимемо за краще лишити визначену проблематику суто історіографам, причому навіть не сучасникам спостережуваної дійсності. Пояснити природу явища часто буває складно після його екзистенції і залишених по собі наслідків, а тим паче важко відповісти на питання, коли політична буря не збирається вщухати. Саме з таких міркувань виходитимемо у статті, що ліпше за все здійснити спробу аналізу відповідно до певної теорії/концепції у науці, яку надалі можна успішно емпірично верифікувати, внести корективи або цілком спростувати.

Припускаю, що найкраще цілям статті підходить умовна матриця теорії інтеграціоналізму, крізь яку можна специфічно інтерпретувати акти дійсності, прораховувати тенденційні траєкторії та підбивати (наближені до об'єктивних) підсумки такої чи іншої політики. Складно і теж дискусійно, чи матиме однаковий успіх накладання кейсів Східної Європи та, як варіант, Латинської Америки, чи наскільки прорахунки на місцях змінюватимуть субрегіональну мапу. Так чи інакше, це буде з'ясовано з допомогою широкої емпіричної бази, оцінки векторів геополітичної орієнтації та наступних років публічної політики у нестабільних регіонах світу.

У випадку спроби осмислення дій Росії і їй подібних автократій через систему міжнародних відносин, це дозволить нам глибше зануритися у контекст, але не дати ресурс для пеленгування валідних курсів – широких генеральних планів. Наприклад, Пітер Дікінсон у своїй статті у 2020 році назвав той рік для Росії одним із найскладніших, згадавши білоруську опозицію, вибори у Молдові, визвольну війну Азербайджану, політичні зсуви у Центральній Азії. Наприкінці статті він написав, що «продовжувати проводити таку контрпродуктивну політику [Росії – А.О.] було б вершиною дурості»¹.

¹ Peter Dickinson. Russia in retreat as the Soviet collapse continues – 10.12.2020. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/belarusalert/russia-in-retreat-as-the-soviet-collapse-continues/>

При тому ж імпліцитні агенти Кремлівської політики змушені визнавати об'єктивну даність і робити спроби виправдання своїх злочинів. От до слова, Дмитрій Тренін серед довгого виправдання необхідності російської самобутності і вимушеності російських дій теж визнає: «Тим не менш, спроби Москви реінтегрувати колишні республіки – спочатку в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД), пізніше через ОДКБ... мали обмежений успіх²». Мовляв, наші плани діяти за правилами і технологіями конкурентного середовища зазнали краху, тому вдаватися до грубих методів (а за суттю – воєнного елімінування) – неприємна, але потрібна справа.

Ми вже писали про шляхи потенційного задоволення військових інтересів у континентальній Європі завдяки кібернетичним засобам. Рациональне калькулювання ефекту від точкової чи комплексної асиметричної дії дозволяє скласти short-list гіпотетичних об'єктів. Скажімо, одержана інформація, що «російська держава сформувала багато ефективних розвідувальних мереж через свої спеціальні служби і часто використовувала їх для конкретного націлювання на Україну»³ дозволяє передбачити (за мірками досяжності результату) які цілі у східноєвропейському регіоні слід захищати пріоритетним чином перед натренованою групою осіб. Такий метод може допомогти чинити реальну резистентність тим суспільствам, які не перебувають у відкритій стадії конфронтації з агресором.

З огляду на протилежні оцінки і прогнози, які робляться експертами у галузі міжнародних відносин, ми втрачаємо опору для фіксації стрижневості – стохастика плутає нас і хибно переконує у спогляданні ентропії. Саме необхідність регульованого фрейму спроможне змінити ситуацію з розумінням процесів на дещо кращий рівень.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Таким чином перед нами постає питання – що являє собою здійснювана політика інтеграціоналізації, які методи і очікувані результати

² Dmitri Trenin. La cambiante identidad de Rusia: en busca de un papel en el siglo XXI – 8.03.2022. URL: <https://revistadigital.sre.gob.mx/index.php/rmpe/article/view/137>

³ A.Oliinyk, M. Volkivskiy, Y. Vanetik. Russia is investing a lot of money in its cybernetic systems and agency networks – 18.02.2022. URL: <https://neweasterneurope.eu/2022/02/18/russia-is-investing-a-lot-of-money-in-its-cybernetic-systems-and-agency-networks/>

наявні у її арсеналі? Оскільки інтеграціоналізація може проводитися як на міждержавному рівні, так і на рівні окремих регіонів, то для даної статті ліпше зупинитися на рівні впливу однієї держави на іншу. З'ясування суті інтеграціоналізму та аналізу проракунків у здійсненні окремих діянь Росії проти України до 24.02.2022 року дозволить з'ясувати практичну сторону проблеми і відповісти на запит: що ж стало причиною провалу всіх намагань Росії до втрати Києвом суб'єктності і штовхнула на фатальний крок – відкрити воєнну агресію та руйнування країни.

Ясно, що ця робота не зможе дати всі відповіді чи намітити шляхи їх знаходження, так як специфіка кожного з напрямків вартує окремого розгляду із подальшим обґрунтуванням. Таке вивчення буде продовжено надалі, взявши за мету системно змодельювати пройдені шляхи набору суб'єктів політики. Та поки відсутні справжні джерельні передумови для досліджень подібного масштабу, краще за все здійснити спроби розвідки через окремі наукові теорії, їх концепції тощо і з подальшим коригуванням завдяки приходу більшої кількості даних.

Результати досліджень у вибраній галузі складно переоцінити – поліпшення прогнозування чи підвищення рівня резистентності на рівні від політичних інститутів до громадянського суспільства в цілому сприятиме посиленню національної безпеки. Наукові аргументи і візії стануть основною нових законодавчих ініціатив, алгоритмізування середньої ланки публічної влади та спричинить ширшу інтелектуальну дискусію про фаховий вимір будь-якої політики, врахування принципів факторів (які зрештою можуть виявитися закономірностями) і обчислення крайніх точок ухвалення рішень, які запобігатимуть катастрофічним наслідкам для сторін. Саме подальші наукові дослідження у вибраній проблематиці дійсно спроможні вивести державну політику на новий рівень, особливо зважаючи на той факт, що Російська Федерація лишається нашим небажаним сусідом, котрий і надалі чинитиме спроби трансформації України на (тільки і лише) об'єкт впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Більшою мірою дослідження виокремленої проблематики лежить у різних сферах інтеграційних процесів як об'єктивних явищ політичного, культурного, економічного, інформаційного та інших модусів життя. Варто відзначити перспективність і популярність багатьох робіт, які належать до категорії *integration studies* – особливо зважаючи на економічні диспропорції у Європі, амбітні плани континентальної інтеграції Африки, союзницькі спроби оформити геополітичний баланс у Тихоокеанському регіоні, співробітництво у зоні Перської затоки та інше – все це дає право говорити

про різноманітність, полірівневість, багатогалузевість і об'єктивні потреби у подальших зборах даних, їх інтерпретації та прогнозування майбутніх етапів. Зважаючи на широкий набір країн і регіонів, які принципово відрізняються (економічно, соціально, конфесійно), то розробка методології і теоретичних засад продовжується у режимі реального часу із вищим ступенем мобільності, ніж в інших напрямках.

Слід обов'язково назвати імена таких сучасних дослідників як Ф. де Ломбард, У. Ногуейра, Ф. Камара, Б. Баласа, Д. Мартінез, Е. Бест, А. Філіппо, Ф. Васерфален, С. Бартолі, Р. Шамс, Р. Домінгуез, А. Берковські, С. Білал, Р. Пенінкс, Й. Бергелін, С. Мевел, Д. Най, М. Вейлант, Я. Шокінг, Н. Андерсон, Д. Саганга, Е. Кларк, О. Еммануель, Д. Воскопулос, Т. Пушман, М. Кюлен, А. Судіро, Л. Главе, Т. Саліх, М. Бока, А. Амарал, Д. Торлуціо, Н. Гюдер, Ф. Тагліоні, М. Берначак, Л. Кларенбек, А. Зурабян, І. Рістік, Б. Войкович, А. Варнер тощо.

Серед українських науковців уваги заслуговують Е. Лібанова, С. Рябінін, Л. Колінець, А. Уніят, В. Кривцова, Д. Шульга, О. Бетлій, Е. Забарная, М. Назаров, С. Ксьондз, А. Бутін, В. Кравчук, О. Князева, В. Горячук, М. Пашков, В. Сіденко, К. Маркевич, В. Голуб, Н. Луцька, І. Матюшенко, Н. Кадук, О. Мороз, Н. Безрукова, С. Беренда, О. Приходько, М. Іжа, В. Церковна, О. Вишняков, Є. Грищенко, О. Кальян, Н. Діанова, Л. Новікова, В. Остап'як, І. Тітар та інші.

Зрозуміло, що всі вчені так чи інакше спиралися (чи відштовхувалися) від класичних робіт фундаторів основних напрямів інтеграційних процесів, таких як Ж. Монне, К. Аденауер, Д. Мітрані, Р. Шуман, Ф. Ліст, Д. Вайнер, Д. Мід, А. Етціоні, Л. Ліндберг, С. Балмер, А. Маршал, П. Пірсон, Е. Гаас та інших. Саме їхні ідеї стали джерелом подальших наукових розробок, які виливалися у цілком прагматичні речі – як міжнародні угоди, законодавчі акти і формування ринків, об'єднання інститутів. Короткий список зазначених науковців не репрезентує їх справжньої кількості – над проблемами, викликами, наслідками інтеграції працюють вчені усіх регіонів світу. Характерною особливістю прослідковується акцентування уваги на Східній Азії, Африці та Карибському басейні.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Кожен із аналітиків розглядає свою специфічну сферу, роблячи наголос на одній із галузей (як то інститути, економічна політика, історичні фактори). При цьому не було представлено ґрунтовних спроб розгляду інтеграційних процесів не як об'єктивно зумовлених (прямо необхідних для досягнення спільних цілей) процесів, а як штучно інспірованих, керованих і контрольованих процесів, які здійснюються цілеспрямовано політичною владою з допомогою комплексу засобів. Такий підхід

представити спектр нових можливих висновків, які можна буде використати як в академічних колах, так і при формуванні державної політики.

Формування цілей статті (постановка завдання). Отже, з огляду на вищеведену експлікацію, вважатимемо за необхідне відповісти у цій роботі на 2 головних питання у процесі аналізу суспільно-політичних процесів за останні 8 років: 1) в чому полягає есенційний зміст теорії інтеграціоналізму на рівні реалізації політики і які цей напрям має перспективи? та 2) яка дефактологічна дескрипція провалу подібної політики в Україні та чи могло бути інакше? Припускаю, що вичерпну відповідь на ці питання можна буде представити у монографічному дослідженні, але у розділі пропонуються основні акценти і тезовий виклад проаналізованого матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Політична наука має ряд способів інтерпретації суспільно-політичних явищ із подальшим прогнозуванням найбільш ймовірних траєкторій розвитку подій із іманентними кожному лакунами холічного прогнозу. Спроба за спробою здійснити цілісний огляд хоча б в одній із виокремлених галузей фатально відсилає нас до обмеженості доступного фактажу і суб'єктивної пріоритизації модусів тлумачення. Перебування спостерігачів в умовах війни формує специфічний шлейф, який може викривляти сприйняття дійсності, на відміну від суб'єктів, які не є безпосередньо інтегрованими у тяглий процес розвитку. Оскільки всі підходи та аргументація суть дискусійні завдяки актуальному транзитивному положенню і не-ясності об'єктивної фіналізації, то критиці може піддаватися будь-яка із аналітичних робіт нашого часу (і тим паче, пізнішого періоду).

У даному дослідженні було ухвалено рішення про спробу аналізу новітніх публічних діянь та державних інтенцій щодо України через призму новітньої політологічної теорії інтеграціоналізму. Надати дефініцію можна так: «Інтеграціоналізм – це теорія в політичній науці, яка передбачає можливість цілеспрямованого впливу на об'єктивні (дез)інтегративні процеси, їх каталізації, заморожування чи провокації соціальних вибухів (екс)імпліцитними агентами з метою досягнення чітко поставлених політичних цілей»⁴. Отже, спробуємо розглянути проміжок часу напередодні Революції Гідності із слідуванням до лютого 2022 року як цілісний етап застосування методів інтеграціоналізму України (хоча і з об'єктивними змінами практичного інструментарію) з метою спочатку цілковитого підпорядкування держави, а далі з вибором шляху найменшого

спротиву – в тому числі й превалювання принципу партикуляризму як демонстраційного ефекту.

Як було зазначено вище, інтеграціоналізм прямо стосується і визначається категоріями практичної політики, насамперед, у зв'язку із властивою теорії телеологічної спрямованості. Без чітко артикульованого цілепокладання теорія як така втрачає свій сенс, адже не охоплює інтенційної характеристики політики. Власне, мова іде про комплекс заходів, якими суб'єкт політики цілеспрямовано прагне інтегрувати, реінтегрувати чи зберегти цілісність («прошити») сегмент для формування цілісної системи. Можна ставити хоч ідеалістичну мету побудови гомогенного поля для подальшого унеможливлення формування обструктивних передумов, хоч менш амбітні прагматичні цілі першого порядку для зняття ступеню соціально-політичної напруженості. Для загального огляду вистачить вузького розуміння як інструментарію, комплексу заходів практичної політики із задалегідь визначеними цілями, які можуть варіюватися по ходу втілення.

Така теорія може необмежено збагачуватися завдяки досягненням в інших галузях знання та виробленні власних алгоритмів. До інтеграціоналізму вдаються не лише у згаданих вище прикладах. Його методологія співставна із сферою економіки, культури, духовного життя – прояви помічатимемо у багатогранних процесах. У випадку звернення до історичних матеріалів, то яскравими прикладами в різних модусах можна вважати політику Росії щодо Білорусі, Західної Німеччини щодо Східної, Сербії щодо автономії⁵, Марокко щодо Західної Сахари⁶ із сучасного нам періоду. Проте глибші екскурси, на кшталт, об'єднання Німеччини у ХІХ столітті або політики Британії щодо Ірландії викликать дискусії, так як виокремлення теорії все ж стосується реалій нашого часу, а не далекої давнини, тому звернення до кейсів відносно тривалої давності доведеться облишити через нерелевантність відношення.

Власне, з метою реалізації певної (задалегідь прийнятої) політики щодо об'єктів впливу застосовуватиметься широкий інструментарій з превалюванням інструментів нормативного змісту у правових суспільствах. Доступність освітніх послуг, обов'язковість надання підтримки і фактичне дотування розвитку деяких частин з меншим потенціалом змушує бюрократичний апарат адаптуватися під вимоги егалітарного штибу. В такому разі найбільш ефективним видається звуження соціальних

⁵ Marko Prelec and Naim Rashiti. *Serb Integration in Kosovo After the Brussels Agreement – 2015*. URL: <https://balkansgroup.org/wp-content/uploads/2019/11/Serb-Integration-in-Kosovo-After-Brussels-Agreement-2.pdf>

⁶ Houda Chograni. *The Polisario Front, Morocco, and the Western Sahara Conflict – 22.06.2021*. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/the-polisario-front-morocco-and-the-western-sahara-conflict/>

⁴ Суспільно-політичні процеси. *Наукове видання Академії політичних наук України*. Київ: Видавництво Політія, 2021. Випуск 2 (18) 2021. 328 с.

каналів та запровадження квотування під відсоток лояльних осіб акурат, аби унеможливити фактичне потрапляння осіб до будь-якої зі статусних груп не-лояльних агентів суспільства.

Схожі непрямі методи можуть застосуватися в економічному розрізі, але вартує підкреслення загрози штучної поляризації, субгрупового засудження політичних нуворишів за їх відкриту публічну позицію із принципових питань. Для нівелювання описаного вище сценарію рекомендується на початковому етапі провадити толерантний підхід із групами, щоб викликати у них особистісно-емоційну прихильність, яка підсвідомо екстраполюватиметься на інститути, які ці люди представляють. У подальшому фактичні обмеження мають бути присутні завдяки громадському ставленню, проте ніяк не формально чи артикульовано публічними особами. Тоді схожі дії матимуть сильний психологічний і матеріальний вплив, знімаючи будь-які юридичні претензії. Тим самим, штучно просунутий громадський тиск без чіткого впливу державних органів може мати кращі результати, ніж спроби легалізації обмежень.

Останні мають місце у крайніх випадках, є неоднозначними, і можуть встановлюватися тільки на певний час. До прикладу, що стосується люстрації причетних осіб (мова тут не про воєнних злочинців, а рядових служителів режиму), пауза з демократичними процедурами – як вибори в країні (Німеччина до 1949) чи встановлення військової адміністрації^{7,8}. За подібних обставин тривалість обмежень, як правило, обмежується 5 роками, за цей же час, трапляється амністія для колаборантів, тому вважається панацеєю такі дії не можуть.

У культурній сфері теж слід робити ставку на виховування і підтримку громадського осуду та однозначності оцінок історії, аби конкурування наративів не спричинило суспільної атомізації. Забороняти сторонні роздуми не слід, але і випускати їх за межу екстремуму також. При цьому правильна громадянська позиція спонукатиме наступні уряди та політиків дотримуватися певного вектору, в іншому ж разі це означатиме закінчення їх політичної кар'єри.

До питання політичного виміру відносяться як найбільші складності, так і найбільші перспективи. Влада у різні способи вдаватиметься до збереження цілісності суспільств, застосовуючи різноманітний набір засобів для цього. Ясно, що у демократичних країнах такі засоби будуть більш гуманними і домінантно охоплюватимуть сфери освіти, культури, громадського життя, пропагування певного ставлення і підтримкою громадської думки на рівні, який теоре-

тично можна вважати запобіжником (якщо резюмувати вищенаписане).

Умовні 60% підтримки населення стану справ у країні чи курсу уряду детермінують і соціальну стабільність, тому що будь-які протести не переростуть у значні соціальні рухи без значних на те передумов, які б схилили симпатії нейтральної більшості. Однак слід усвідомлювати, що такого положення можливо досягнути, коли наявні політичні інститути демонструють ефективність, а всі дотовані державою сфери є конкурентними і спроможними на високий результат за різної кон'юнктури.

У більш авторитарних чи транзитивних суспільствах завжди існує ризик заміни спектру методів силою та примусом, що однозначно ефективно на початковому етапі, але вже за короткий період часу становить негативний кумулятивний ефект, коли адаптація під нові умови спонукає формувати маргінальні структури (часто за участю іноземних агентур), які починають становити противагу полю легальності (держави). Тому виведення рекомендацій про бажані дії влади в таких умовах, коли до демократії існує прагнення, а безпекові загрози змушують звертатися до сильних структур із громіздкими повноваженнями, досить складно та неоднозначно.

По-перше, слід розглядати конкретний кейс із пропонованою інформаційною мапою під здійснення якогось із рішень. По-друге, слід відповісти для себе що є важливішим – міжнародне ставлення чи внутрішня безпека. Ілюстрацією може слугувати різні періоди існування Ізраїлю, коли екзистенційна важливість міжнародного схвалення і допомога визначала більш стриману (та потенційно вразливу) політику щодо своїх сусідів. Тільки рішення влади щодо нагальності тих чи інших речей може ставати об'єктивним чинником для осмислення подальших перетурбацій. При цьому не виключаємо закладеного у процедуру конусу невизначеності – тоді потрібно розраховувати множинні траєкторії із відсотковими співвідношеннями серед основних тенденцій.

Коротко підсумовуючи, теорія інтеграціоналізму має видимі перспективи, особливо вирізняючись на фоні автократичних і транзитивних суспільств, для яких доволі часто політика визначає право, що породжує нові кола ускладнень. Так чи інакше, саме назрівання викликів, які прямо загрожують суверенітету й статусу суб'єктів міжнародної політики, викликає потребу не тільки методологічної розробки теорії, але і контрзаходів їх протидії. Оскільки у авторитарних країнах серед засобів впливу використовуються і такі, які можна класифікувати як міжнародні злочини, злочини проти людства тощо, то і відповідний набір відповідей мусить бути 1) не-публічним, а ще 2) не-менш рішучим. Разом це нас підштовхує до аналізу українського контексту і з'ясування – що було, що було бажаним, і чому досягнення не вдалося?

⁷ Otto Langels. Die Wahl zum ersten Deutschen Bundestag – 14.08.2019. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/vor-70-jahren-die-wahl-zum-ersten-deutschen-bundestag-100.html>

⁸ Regent in Krieg und Frieden. *Zeit online*. URL: https://www.zeit.de/1989/03/regent-in-krieg-und-frieden/seite-2?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

Напередодні Революції гідності в одному з українських медіа була опублікована досить точна і методологічно вивірена стаття, яка описувала (в межах граничної помилки) плани і дії, які мали б наблизити Україну до російського блоку та відмовити країну від подальшої євроатлантичної інтеграції. Фактично, це доволі зразкова дескрипція того, як інтеграціоналізм виглядає на практиці. Там же було написано таке: «З наведеного вище випливає необхідність активної роботи з формування в Україні мережі дружніх нам громадських, ділових, експертних, інформаційних та політичних структур, які розуміють необхідність економічної та гуманітарної інтеграції з Росією. Кадровою основою цієї суспільно-політичної конструкції можуть стати регіональні лідери Південної та Східної України, парафіяни РПЦ, актив дружніх Росії громадських організацій, зацікавлених у приєднанні України до МС та ЄЄП ділових кіл, а також проросійськи налаштовані члени Партії регіонів, що втрачає популярність. Ключову роль у консолідації цих сил може відіграти громадський рух «Український вибір» В.В. Медведчука»⁹.

В цій аналітичній записці пропонується досить вичерпний програмний коментар дій, який виконувався до 2013 року, і який зазнав деяких видозмін після 2014, проте не був відкинтий загалом.

Спробуємо поглянути на явні переваги, якими могла скористатися Росія – як от незамкнений цикл ряду виробництв в Україні, потреба в ядерному паливі з цієї країни й тодішнє панування російського продукту у нас. Москва не змогла належно скористатися цими об'єктивними перевагами, адже 1) структура української економіки значно трансформувалася¹⁰ і можливості російського ринку навіть зразка 2013 року не міг розглядатися як серйозна протипавага європейському чи азійському ринкам; 2) конкурування американських і російських виробників ядерного палива набуло геополітичного контексту¹¹, в якому навіть номінальна орієнтація на гегемона приносить більше дивідендів, ніж подальше узалежнювання від рядового гравця; 3) російський продукт (у першу чергу культурний) не зник у 2014, точно існував до 2022, і досі не ясно що з ним буде після. Можна сказати, що це одна з трьох явних переваг, якими Росія активно скористалася і через що успішно чинила вплив на владу завдяки «мобілізації» носіїв такого продукту.

⁹ О комплексе мер по вовлечению Украины в евразийский интеграционный процесс – 16.08.2013. URL: <https://zn.ua/internal/o-komplekse-mer-po-vovlecheniyu-ukrainy-v-evraziyskiy-integracionnyy-process-.html>

¹⁰ Ярослав Винокуров. Как изменилась экономика за 30 лет независимости – 23.08.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2021/08/23/677115/>

¹¹ Юрій Патикивський. Російський ядерний зашморг: звільнитися раз і назавжди – 17.03.2018. URL: https://zn.ua/ukr/energy_market/rosiyskiy-yaderniy-zashmorg-zvilnitsiya-raz-i-nazavzhdі-272280_.html

Ідея із пропонуванням грантів, стипендій, навчання, громадських об'єднань та інше зазнало краху із початку реалізації, якщо це можна назвати початком. Справа в обсягах російської допомоги, перспектив для молоді, рівнем науки в Росії – це речі, які підходили для тих, які не змогли довести свого значення у Європі чи Азії. Пропоновані мережі могли поліпшити імідж країни у середньостроковій перспективі для обмежених кіл людей в Україні (в ідеалі), але на більше розраховувати не варто. Важливо розуміти ступені можливостей, де Москва не потрапляла у список середніх гравців, тому що були відсутні базові передумови для злету молодих науковців, управлінців, митців тощо, хоча всі умови в Європі, Америці та Азії були присутні.

Якщо економічний вимір характеризувався слабкістю російської економіки та малим розміром ринку, а культурний потужними існуючими зв'язками в Україні, то 2 інших становлять великий науковий і публічний інтерес. Мова про церкву як інструмент донесення російської позиції та мобілізації населення, а ще про політичну владу.

Конфесійні питання – ті питання, постановка яких викликає неадекватну реакцію та деструктивні наслідки. Прикладів є багато, але в кожному з них ішлося про специфічне протистояння релігій, особистісних світоглядів. У випадку України мови бути не може про релігійні конфлікти, адже відсутні будь-які передумови для такого. Натомість російська церква продовжує лінію церкви радянської, яка складалася із кадрових службовців. Збереження подібної практики і просування кремлівських наративів відбувається не тільки в Україні, але і на Балканах, у Білорусі, в окремих європейських країнах тощо.

Недооцінка цього фактору, припускаю, пов'язана із применшенням ролі інституту церкви у суспільстві, та відносно невеликої кількості постійних відвідувачів церков. Разом це створило враження, ніби впливом церковної ієрархії можна знехтувати як таким. Однак практика показує міцність настроїв і переконань людей, які регулярно стають об'єктом впливу російської агентури в Україні. Подальша небезпека, пов'язана із російськими кураторами не зникла, адже їхня мережа продовжує діяти на всій території країни. Відповідно до даних 2019 року, кількість парафій по Україні перевищує 10 000¹², що становить потужну частину.

З політичною владою ситуація є найскладнішою. Щедрі інвестиції та сприяння проросійським силам, утримування лояльних телевізійних каналів та інші речі після 2014 року звели вплив проросійських сил якщо не нанівець, то принаймні з позиції-

¹² Скільки парафій має УПЦ МП у кожній області України. *Інфографіка*. 14.02.2019 URL: <https://www.volynnews.com/news/all/skilky-parafiy-maye-upts-mp-u-kozhnij-oblasti-ukrayiny-infohrafika/>

ями цих політичних груп ніхто не рахувався. Підтримка ж сил, обличчями яких ставали немолоді лідери чи російські «засланці», перетворювало партії на закриті групи впливу, які поступово втрачали підтримку і не могли виступати як самостійні сили. До прикладу проросійські фракції у парламенті набували характеристики блоку, збору осіб, які всередині паралельно ділили між собою вплив. Відносний успіх утримання рейтингу в межах 10% з можливістю поліпшення своїх позицій ставала стелею для цих партій. Іншими словами, жодної умови для реального впливу на політику країни ці партії не мали, як і можливості блокувати рішення. Фактично, ігнорування проросійської колони стало нормою української політики.

Однак слід обґрунтувати провал російських спроб інтеграціоналізувати Україну більш-менш прийнятними методами, про які згадувалося вище.

1. Спроба створення мережі впливових проросійських сил зазнала невдачі з декількох причин. Належність до течій і груп проросійського спрямування стає плямою у кар'єрі, тому молоді люди не долучалися з великим ентузіазмом до цих проєктів. Старші особи мали за собою політичний шлейф, а тому від суспільства отримували певне ставлення, найкраще з яких – рівень експерта. У політологічній практиці експертами називають тих осіб, яких слухають, але за яких ніколи не голосують.

2. Завдання нейтралізації впливу євроінтеграторів у публічному житті і медіа не вдалося завдяки наявності конкурентного ринку медіа. Авторитарне диктування курсу унеможливлене, а інформаційна цензура не сприймалася як належне, тому штучне відгородження найбільшої активної групи від доступу до засобів масової інформації не відбулося. До того ж власники медіа самі розуміли перспективи європейського руху, і усвідомлювали ризики для власного бізнесу від Росії, тому найбагатші фінансово-промислові групи обережно ставилися до ідеї повного розвороту вбік Москви.

3. Переконавання українського бізнесу у сприятливих умовах розвитку на спільному пострадянському ринку (тут акцент не на олігархічній структурі, а на середній і малий бізнес) також не спрацював повною мірою. Інтерес зберігся у тих секторах економіки, в яких не відбувалося суттєвої модернізації, або яка критично потребувала постачання дешевих енергоносіїв для рентабельності. У сучасних компаніях, які впроваджували інновації, жодних переваг для себе на російському ринку не бачили – найбагатші російські міста не могли замінити собою простір із 500 мільйонами статистично багатших і успішніших європейців.

4. Ідея формування пулу проросійських журналістів спрацювала. В Україні була створена і донедавна діяла мережі проросійських медійни-

ків, включно із окремими каналами, які просуvalи інтереси Росії. Припускаю, справа тут у запізнілості побудови мережі, незнаності багатьох працівників, вузькістю аудиторії. Та і був відсутній суспільний запит на таку риторику – помітного успіху досягнуто не було.

5. Спроби заручитися підтримкою наукових кіл провалилися – лише деякі вчені дозволяли собі вільно висловлюватися на тему війни і не звинувачували Росію у її початку. Українські науковці стали українською елітою, яка не за матеріальний підтекст відстоювала національні позиції. Спроби видати кадрів нижчого рангу за авторитетні голоси теж не завершувалася прогресом – подібні матеріали та заяви не знаходили відгуку серед громадян.

6. Релігійні організації, як було написано вище, на жаль, стали потужними рупорами росіян в Україні. І будь-які спроби розібратися із їх агентурною мережею наштовхуються на серйозну критику у зв'язку із прикриттям їх політичної роботи релігійною формою.

7. Однак інші пропозиції, які не були реалізовані, могли дієво вплинути на Україну і привести її до гіршого становища, ніж вона має зараз. Мова іде про технологізацію – проєкти заснування корпорацій міжнародної інноваційної співпраці, корпорації в галузі літакобудування, ядерного палива, депозитарного центру, газотранспортного співробітництва тощо змогли б механічно примусити державу до тектонічних поступок іншої. Тоді б вплив конвертувався у контроль, а залежність – у частинність цілого.

Слід уважно оглянути ці умови – відносна слабкість російської економіки, феномен конкурентної олігархії із вільними ЗМІ в Україні, рішуче громадянське суспільство, проукраїнські науковці, розвиток економіки та започаткування інноваційного бізнесу стали тими факторами, які не дозволили повною мірою розкритися першим 6 пунктам, що тим самим визначило невчасність реалізації 7-го. За умови створення спільних фінансових, стратегічних, промислових центрів, тенденція поширилася би і на управлінський центр. Нехай формального злиття б не відбулося, та всі головні рішення приймалися б не у нас. І це стало б нормою, яка б перетворила Україну із орбіти на периферію.

Відповідно до специфіки статті, і проаналізованого матеріалу можна сказати, що причиною провалу інтеграціоналізації України стали не економічна відсталість Росії чи змагальна олігархія в Україні, а недопущення/відсутність формування правосуб'єктних інститутів, реалізації прийнятих ними концепцій і здійснення контролю в різних галузях (від індустріальних до безпекових), а також відносна стійкість українських інститутів, які запобігли консервації автократичного режиму.

Наступна теза може стати початком нового дослідження, але із цілісного огляду не спостерігається реальних перспектив перших 6 пунктів до того рівня, аби змінити політичний курс і дозволити перейти до стадії концентрації ресурсів. Цілком вірогідно, що усвідомлення безперспективності шляху наближення України до Росії вищеперерахованими засобами підштовхнули Кремль до повномасштабної війни. Проблема у тому, що інтеграціоналізація – це комплекс заходів, що здійснюється без війни, або після її переможного завершення. В іншому разі це провальні діяння, які лише більше налаштовують населення проти.

На момент написання цих рядків, триває 3-й місяць відкритої війни Росії проти України, і всі фактори передбачають перемогу Києва у перспективі. Тому слід почати розробляти адаптовану методологію для інтеграціоналізації тимчасово окупованих територій України з 2014 року, аби унеможливити там будь-які спалахи екстремістських рухів. Завдання складне, але необхідне до виконання.

Висновки

Інтеграціоналізацію можна розглядати як політику, застосування комплексу заходів задля досягнення поставлених цілей. Ця теорія передбачає, що інтеграційні процеси бувають не тільки об'єктивно зумовлені, вони можуть бути штучно організованими і контрольованими, із використанням множинних методів. Перспективи цієї теорії вагомі – від міждержавних взаємин до налагодження внутрішньої політики.

«Інтеграціоналізм – це теорія в політичній науці, яка передбачає можливість цілеспрямованого впливу на об'єктивні (дез)інтегративні процеси, їх каталізації, заморожування чи провокації соціальних вибухів (екс)імпліцитними агентами з метою досягнення чітко поставлених політичних цілей»¹³.

Застосування специфічного набору засобів проти України Російською Федерацією практичного результату не принесло – ні 2013 року, ні будь-якого наступного. Такий результат можна пояснити як багатьма факторами в Росії та Україні, так і відсутності об'єктивних механізмів здійснення контролю. Можна дискутувати про ступінь залежності країни 1 від країни 2 для провадження нестримної політики щодо 1, але саме наявність і дієвість влаштованих інститутів визначатиме формат існування країни.

Надалі слід поглибити дослідження і зупинитися на національному рівні, коли цілі є зрозумілишими, а інструменти і об'єкти – навпаки. Тоді отримані результати зможуть бути використані при розробці політики в державі. Саме орієнтованість на практичний вимір представляє характерну ознаку теорії, адже без прикладного її тлумачення втрачається сенс теорії. Подальші наукові розробки, включно із методологією, можуть бути застосовані також в науці, освіті, при моделюванні та поліпшенні прогнозування. Краще розуміння суспільних явищ неможливе без нових поглядів на їх зміст.

¹³ Суспільно-політичні процеси. *Наукове видання Академії політичних наук України*. Київ. Видавництво Політія, 2021. Випуск 2 (18) 2021. 328 с.

Інформація про автора:

Олійник Артем Юрійович,

асистент-дослідник Академії політичних наук України,
Голова Наукового товариства студентів, аспірантів,
докторантів і молодих вчених філософського факультету,
директор

Навчально-науковий інститут урядових відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
60, вул. Володимирська, м. Київ, 01033, Україна

Information about the author:

Oliinyk Artem Yuriiovich,

Chairman of the Scientific Society of Students, Postgraduate Students,
Doctoral Students and Young Scientists of the Faculty of Philosophy,
director

Educational and Scientific Institute of Government Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska str., Kyiv, 01601, Ukraine